

Ir. J.G.M. Helder
Ir. P. v.d. Linden
F.M. de Noord

No. 2.15

**DE VARKENSHOUDERIJ EN HET AANTAL
BEDRIJVEN MET CONTRACTPRODUKTIE
IN OOST-NEDERLAND**

L26
2.15c

November 1969

**Landbouw-Economisch Instituut
Afdeling Streekonderzoek**

412341

Inhoud

	Blz.	
WOORD VOORAF	5	
HOOFDSTUK I	INLEIDING	7
HOOFDSTUK II	DE VARKENSHOUDERIJ IN OOST- NEDERLAND	9
	§ 1. De varkenshouderij	9
	§ 2. De varkensmestèrij	10
	§ 3. De varkensfokkerij	13
	§ 4. Het aantal varkenshouders in 1968	15
	§ 5. Resumé	17
HOOFDSTUK III	METHODE VAN ONDERZOEK	18
HOOFDSTUK IV	HET AFZETPATROON	20
	§ 1. De mesters	20
	§ 2. De fokkers	23
	§ 3. De fokkers/mesters	25
	§ 4. Biggenringen en soortgelijke vormen van samenwerking in de varkenshouderij	27
HOOFDSTUK V	VARKENSHOUDERIJKERNEN EN CONTRACT- PRODUKTIE	32
	§ 1. De deelneming aan varkenshouderijkernen	32
	§ 2. Samenwerkingsvormen bij leden van varkenshouderijkernen	34
SAMENVATTING		36
BIJLAGE		40
		41

Woord vooraf

De produktie op contract heeft in de veredelingssector in de landbouw gedurende de laatste jaren snel opgang gemaakt. Het is bekend dat in de oostelijke zandgebieden van Gelderland en Overijssel, waar een belangrijk deel van de Nederlandse varkensstapel wordt gehouden, de produktie op contract in de varkenshouderij van toenemende betekenis is.

Inzicht in de aard en omvang van de contractproduktie in de varkenshouderij ontbreekt evenwel. Ook is er weinig bekend over de mening en de ervaringen van de boeren met betrekking tot deze wijze van voortbrenging. Voor de Provinciale Raad voor de Bedrijfsontwikkeling in de Landbouw in Overijssel en de Provinciale Landbouwkundige Dienst in Gelderland was dit aanleiding aan het Landbouw-Economisch Instituut te verzoeken een onderzoek in te stellen naar de contractproduktie in de varkenshouderij op de oostelijke zandgronden in deze provincies.

Bij de voorbereidingen voor dit onderzoek bleek het, in verband met de samenstelling van de steekproef voor de enquête, noodzakelijk te zijn een globale indruk te verkrijgen van de mate waarin contractproduktie in het gebied van onderzoek voorkomt. Om deze reden is een vooronderzoek ingesteld naar de mate waarin al of niet contractueel regelingen zijn getroffen voor de afzet van biggen en mestvarkens.

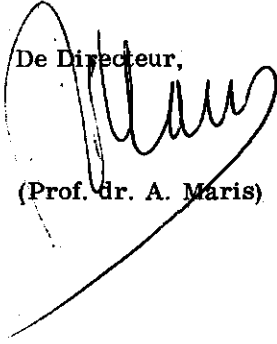
Dit vooronderzoek is uitgevoerd met medewerking van de districts bureauehouders van de Stichting tot Uitvoering van Landbouwmaatregelen (STULM), voor welke medewerking een woord van dank hier op zijn plaats is.

Ten einde de informatie over een belangrijk aspect van het onderzoek te bespoedigen is besloten om de resultaten van het vooronderzoek tussentijds te publiceren.

De opzet van het vooronderzoek en de verslaggeving werden verricht door ir. J.G.M. Helder, ir. P. van der Linden en F.M. de Noord van de afdeling Streekonderzoek.

Den Haag, november 1969

De Directeur,

(Prof. dr. A. Maris)

HOOFDSTUK I

Inleiding

Op verzoek van de Provinciale Landbouwkundige Dienst van Gelderland en de Provinciale Raad voor de Bedrijfsontwikkeling in de Landbouw in Overijssel wordt door het Landbouw-Economisch Instituut een onderzoek ingesteld naar "de contractproductie in de varkenshouderij in Oost-Nederland".

Daar er echter weinig of niets bekend was over de mate waarin varkens op contract worden gehouden, werd besloten voorafgaand aan het onderzoek een globale verkenning uit te voeren.

Dank zij de voortreffelijke medewerking van de bureaus van de Voedselcommissarissen in Gelderland en Overijssel - de Districtsbureauhouders van deze dienst verzamelden de gegevens - had deze inventarisatie een voorspoedig verloop.

De resultaten hiervan dienen in eerste instantie als uitgangspunt voor het verdere onderzoek en de in het najaar 1969 te houden enquête. Zij zijn tegelijkertijd echter te waardevol om ze alleen daarvoor te gebruiken. Zij geven namelijk reeds een uitstekend beeld, zij het uitsluitend kwantitatief, van de mate waarin deze contractproductie in de varkenshouderij voorkomt in Oost-Nederland.

Voor de inventarisatie moest worden volstaan met een eenvoudige vraagstelling.¹⁾ De in dit rapport verstrekte gegevens zijn dan ook van globale aard. Eendiepergaand inzicht zal pas mogelijk zijn na de uitvoering van het eigenlijke onderzoek.

In hoofdstuk II wordt een overzicht gegeven van de ontwikkeling van de varkenshouderij in de laatste jaren. In hoofdstuk III wordt nagegaan in hoeverre de steekproef representatief geacht kan worden. Dan volgt in het vierde hoofdstuk het belangrijkste deel van dit rapport: "Het afzetpatroon", waarbij wordt aangegeven in welke mate de varkens in Oost-Nederland in contractverband worden geproduceerd. Tenslotte wordt in hoofdstuk V nagegaan in hoeverre het lidmaatschap van de zogenaamde "varkenshouderijkernen" samengaat met meer of minder vergaande vormen van verticale integratie.

Het gebied waarop het onderzoek betrekking heeft is aangegeven op bijgaand kaartje. Het betreft de landbouwgebieden "Olst en Wijhe" en "Salland en Twente" in Overijssel, benevens de landbouwgebieden "Norderlijke Achterhoek", "Zuidelijke Achterhoek" en "Oude-IJsselgebied" Gelderland. Wat Gelderland betreft zijn beide laatstgenoemde landbouwgebieden samengevoegd tot "Zuidelijke Achterhoek", zodat hier twee subgebieden zijn onderscheiden. Voor Overijssel is "Salland en Twente"

---

1) Zie bijlage.

in twee delen gesplitst (Salland enerzijds, Twente anderzijds), terwijl "Olst en Wijhe" aan "Salland" is toegevoegd. De oostgrens van "Salland" wordt gevormd door de gemeenten Ommen, Raalte en Holten.

Voor zover in het volgende wordt gesproken over "Overijssel" en "Gelderland" worden bedoeld de delen van deze provincies die in het onderzoeksgebied liggen.

HOOFDSTUK II

De varkenshouderij in Oost- Nederland

In dit hoofdstuk zal een indruk van de ontwikkeling van de varkenshouderij in het gebied van onderzoek, aangeduid met "Oost-Nederland", worden gegeven in de periode vanaf 1959/1960. Achtereenvolgens zal globaal aandacht worden besteed aan de varkenshouderij als geheel, benevens in meer uitgebreide zin aan de varkensmesterij en de varkensfokkerij. Tevens zal hierbij steeds een vergelijking worden gemaakt met het zandgebied van Noord-Brabant, waar de varkenshouderij eveneens van grote betekenis is, en met totaal Nederland.

§ 1. De varkenshouderij

In het gebied van onderzoek werd in 1968 bijna 24% van de totale Nederlandse varkensstapel aangetroffen tegenover bijna 21% in 1960. Dit duidt op een sterkere groei van de varkensstapel in Oost-Nederland vergeleken met Nederland als geheel, hetgeen ook uit onderstaande tabel blijkt.

Tabel 1. De ontwikkeling van de varkensstapel, 1960-1968

Jaar	Oost-Nederland		Noordbrabants zandgebied		Nederland	
	aantal	index	aantal	index	aantal	index
1960	615 969	100	622 550	100	2 954 044	100
1962 1)	629 924	102	555 870	89	2 800 416	95
1966	967 699	157	893 211	143	3 918 172	133
1968	1 127 732	183	1 210 416	194	4 726 214	160

Bron: C.B.S.

1) De cijfers voor 1962 zijn ongunstig beïnvloed door het in dat jaar op relatief grote schaal voorkomen van mond- en klauwzeer onder de varkens.

Tot 1966 is de ontwikkeling van de totale varkensstapel in Oost-Nederland sterker geweest dan in de beide andere gebieden, daarna is de groei minder sterk geweest dan in het Noordbrabantse zandgebied. Over de gehele periode is de varkensstapel in het gebied van onderzoek met ruim 80% toegenomen, in het Noordbrabants zandgebied met ruim 90%.

Deze uitbreiding van de varkensstapel is overal gepaard gegaan met

een vermindering van het aantal varkenshouders, die in Oost-Nederland evenwel minder sterk is geweest dan in de beide andere gebieden.

Tabel 2. De ontwikkeling van het aantal bedrijven met varkens, 1960-1968

Jaar	Oost-Nederland		Noordbrabants zandgebied		Nederland	
	aantal	index	aantal	index	aantal	index
1960	26 017	100	26 638	100	145 515	100
1962	22 331	86	20 380	77	119 527	82
1966	21 066	81	18 519	70	100 855	69
1968	19 937	77	17 210	65	91 676	62

Bron: C.B.S.

Ook in relatieve zin is het aantal bedrijven met varkens verminderd. In 1960 werden in Oost-Nederland op driekwart van alle bedrijven varkens gehouden, in 1968 nog op ongeveer twee derdedeel. Met name in het Noordbrabantse zandgebied is deze teruggang groter geweest, nl. van 68% in 1960 naar 55% in 1968.

Door beide bovengeschetste ontwikkelingen is het gemiddelde aantal varkens per bedrijf met varkens sterk gestegen. In Oost-Nederland bedroeg dit 23,7 in 1960 en 56,6 in 1968, welke stijging nauwelijks afwijkt van die in Nederland als geheel. Gezien het voorgaande is het niet verwonderlijk dat de gemiddelde varkensbezetting in het Noordbrabantse zandgebied relatief sterker is gestegen dan in Oost-Nederland en wel voornamelijk na 1966.

Er is na 1960 derhalve overal sprake van een ontwikkeling naar grotere eenheden in de varkenshouderij. In de onderdelen over de mesterij en de fokkerij zal hierop nader worden ingegaan. Deze ontwikkeling blijkt voorts gepaard te zijn gegaan met een toeneming van de specialisatie, met name in de richting van de mesterij. Globale berekeningen 1) laten namelijk zien dat in de periode 1962-1966 in Oost-Nederland het aantal bedrijven met uitsluitend mestvarkens met ruim een kwart is toegenomen, het aantal bedrijven met uitsluitend fokzeugen is gedaald met ruim 7%, terwijl het aantal fokkers/mesters met ruim een kwart is afgenomen.

§ 2. De varkensmesterij

In het gebied van onderzoek neemt deze tak een belangrijke plaats in de varkenshouderij in. In mei 1968 werden hier ruim 671 000 mestvarkens geteld, die bijna 60% van de totale varkensstapel in Oost-Nederland

1) Het aantal bedrijven met zowel fok- als mestvarkens is berekend door de som van het aantal bedrijven met fokzeugen en dat met mestvarkens te verminderen met het aantal bedrijven met varkens.

uitmaakten.

Tabel 3. De ontwikkeling van de mestvarkensstapel 1), 1960-1968

Jaar	Oost-Nederland		Noordbrabants zandgebied		Nederland	
	aantal	index	aantal	index	aantal	index
1960	326 885	100	338 322	100	1 536 043	100
1962	355 721	109	300 773	89	1 557 702	101
1966	560 524	172	530 409	157	2 258 114	146
1968	671 792	206	711 395	210	2 711 031	176

1) Inclusief biggen tot 25 kg, niet meer bij de zeug.

Bron: C.B.S.

Sinds 1960 is de mestvarkensstapel in Oost-Nederland verdubbeld evenals in het Noordbrabantse zandgebied; deze groei is sterker geweest dan in totaal Nederland. In beide gebieden is het aandeel in de totale Nederlandse mestvarkensstapel dan ook toegenomen: in Oost-Nederland van ruim 21% in 1960 tot bijna 25% in 1968, in het Noordbrabantse zandgebied van ca. 22% tot ruim 26% in dezelfde periode. In de laatste jaren van deze periode is de toeneming van het aantal mestvarkens in Oost-Nederland evenwel minder groot geweest dan in het Noordbrabantse zandgebied.

Het aantal bedrijven met mestvarkens is in het gebied van onderzoek in de periode 1959-1966 (recentere gegevens ontbreken, evenals gegevens van 1960) vrij sterk gedaald. Deze afnemende bedroeg 19%, maar bleek toch nog minder sterk te zijn geweest dan in de beide andere gebieden.

Tabel 4. De ontwikkeling van het aantal bedrijven met mestvarkens 1), 1959-1966

Jaar	Oost-Nederland		Noordbrabants zandgebied		Nederland	
	aantal	index	aantal	index	aantal	index
1959	19 768	100	19 043	100	96 277	100
1962	16 980	86	14 224	75	79 358	82
1966	16 042	81	13 060	69	68 032	71

1) Exclusief biggen tot 25 kg, niet meer bij de zeug.

Bron: C.B.S.

De vermindering van het aantal mestvarkensbedrijven alsmede de in tabel 3 geconstateerde toeneming van de mestvarkensstapel wijzen erop, dat in de varkensmesterij een verschuiving naar grotere eenheden heeft plaatsgehad. Zo is in Oost-Nederland het gemiddelde aantal mestvarkens

per bedrijf met mestvarkens ruim 2,5 x zo groot geworden in de periode 1959-1966 (van 11,9 naar 30,5), terwijl in het Noordbrabantse zandgebied zelfs een verviervoudiging is opgetreden (van 9,1 naar 36,4).

Deze ontwikkeling van de gemiddelde mestvarkensbezetting is de resultante van een vermindering van het aandeel der bedrijven met minder dan 20 mestvarkens in het totaal en een vermeerdering van het aandeel van de bedrijven met 30 of meer mestvarkens (tabel 5).

Tabel 5. Procentuele verdeling van het aantal bedrijven met mestvarkens 1) naar het aantal mestvarkens per bedrijf

Aant.mest- varkens 1) per bedrijf	Oost-Nederland			Noordbrabants zandgebied			Nederland		
	1959	1962	1966	1959	1962	1966	1959	1962	1966
1- 4	31	21	17	40	28	22	46	33	27
5- 9	25	24	14	24	22	14	21	22	15
10-19	26	27	19	19	24	16	18	21	17
20-29	10	14	13	8	11	10	7	10	10
30-49	6	9	17	6	9	13	5	8	13
50-99			16			16			13
100-149	2	5	3	3	6	5	3	6	3
≥ 150			1			4			2
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100

1) Exclusief biggen tot 25 kg niet meer bij de zeug.

Bron: C.B.S.

Vooraf het percentage varkensmesters met 50 of meer mestvarkens vertoont een sterke toeneming in alle drie de gebieden, in het Noordbrabantse zandgebied het sterkst, terwijl in Oost-Nederland bovendien het aandeel der bedrijven met 30 tot 50 mestvarkens meer is gestegen dan in de beide andere gebieden. Het resultaat van deze ontwikkeling is geweest, dat in 1966 in Oost-Nederland relatief minder grote varkensmesters (100 of meer mestvarkens), maar ook minder mesters met een zeer geringe mestvarkensstapel (< 5) voorkwamen dan in het Noordbrabantse zandgebied, terwijl de middengroepen (20-50 mestvarkens) er relatief sterker vertegenwoordigd waren. In Oost-Nederland is de ontwikkeling naar grotere eenheden mestvarkens derhalve minder geprononceerd verlopen dan in het Noordbrabantse zandgebied.

Wanneer wij nu bedenken, dat de minimaal gewenste omvang van deze produktietak uit een oogpunt van rationeel aangewende arbeid ongeveer 300 dieren 1) zou moeten bedragen, dan is zonder meer duidelijk dat in

1) Bron: "Nota gewenste minimumomvang der diverse produktietakken in landbouw en veeteelt", uitgebracht door de Provinciale Raad voor de Bedrijfsontwikkeling in de Landbouw in Gelderland, voorjaar 1969.

het gebied van onderzoek relatief slechts zeer weinig varkensmesters aan deze normen zullen voldoen. Dit geldt trouwens ook voor geheel Nederland en, zij het in iets mindere mate, voor het Noordbrabantse zandgebied.

§ 3. De varkensfokkerij

In mei 1968 waren in Oost-Nederland bijna 109 000 fokzeugen en ongeveer 36 400 opfokzeugjes, die te zamen ruim 1/8 van de totale varkensstapel in dat gebied uitmaakten.

Tabel 6. De ontwikkeling van de fokzeugenstapel $\times$), 1960-1968

Jaar	Oost-Nederland		Noordbrabants zandgebied		Nederland	
	aantal	index	aantal	index	aantal	index
1960	75 281	100	78 975	100	378 529	100
1962	82 896	110	78 433	99	384 401	102
1966	102 244	136	104 609	133	453 466	120
1968	108 796	145	124 473	158	492 042	130

$\times$) Exclusief opfokzeugjes.

Bron: C.B.S. dec. 1960 en mei 1962, 1966 en 1968.

In de periode 1960-1968 is de fokzeugenstapel in Oost-Nederland met 45% toegenomen 1), welke stijging sterker was dan die in geheel Nederland, maar minder sterk dan die in het Noordbrabantse zandgebied. Met name in de laatste paar jaren was in laatstgenoemd gebied de groei van de fokvarkensstapel sterker dan in het gebied van onderzoek (tussen 1966 en 1968 resp. 19% en 7% meer fokzeugen). In 1960 kwam in Oost-Nederland ongeveer 20% van de Nederlandse fokzeugenstapel voor, welk aandeel in 1968 tot 22% was gestegen; de overeenkomstige cijfers voor het Noordbrabantse zandgebied waren resp. bijna 21% en ruim 25%.

In alle drie de gebieden vertoonde de fokzeugenstapel een geringere toeneming dan de mestvarkensstapel (zie tabel 3), waardoor binnen de varkenshouderij de omvang van de fokkerij een lichte daling te zien gaf en in 1968 in alle drie de gebieden nog ongeveer 10% van de totale varkensstapel uit fokzeugen bestond. Dit is o.m. een gevolg van het feit, dat per zeug meer biggen worden afgeleverd door verbeteringen in de varkensfokkerij (o.a. milieuhygiëne en beter fokmateriaal). Tevens heeft de geconstateerde verschuiving in de richting van meer specialisatie in de mesterij een rol gespeeld.

1) Er dient hierbij wel rekening te worden gehouden met het feit, dat het aantal dieren in december altijd hoger is dan in mei daaraan voorafgaand.

De uitbreiding van de fokzeugenstapel is in alle drie de gebieden gepaard gegaan met een sterke daling van het aantal varkensfokkers.

Tabel 7. De ontwikkeling van het aantal bedrijven met fokzeugen 1), 1960-1968

Jaar	Oost-Nederland		Noordbrabants zandgebied		Nederland	
	aantal	index	aantal	index	aantal	index
1960	15 922	100	14 858	100	82 813	100
1962	15 417	97	13 348	90	79 670	96
1966	12 319	77	10 293	69	61 161	74
1968	11 096	70	8 804	59	52 148	63

1) Inclusief opfokzeugjes; in 1968 exclusief opfokzeugjes.

Bron: C.B.S. dec. 1960 en mei 1962, 1966 en 1968.

Aangenomen dat er in mei 1968 weinig varkensfokkers uitsluitend op fokzeugjes zullen hebben gehouden, is een vergelijking met voorgaande jaren wel zinvol.

Wij zien dan dat het aantal varkensfokkers in Oost-Nederland in de periode 1960-1968 met 30% is afgenomen. Deze daling is evenwel minder sterk geweest dan in de beide andere gebieden.

Ook de ontwikkeling in de varkensfokkerij tendeert, gezien de groei van de fokzeugenstapel en de teruggang van het aantal varkensfokkers, naar grotere eenheden. In Oost-Nederland is het gemiddelde aantal fokvarkens (fokzeugen + opfokzeugjes) per bedrijf met varkensfokkerij in de periode 1960-1968 dan ook ruim verdubbeld (5,2 versus 13,1). Deze ontwikkeling is ongeveer gelijk aan die in geheel Nederland, doch minder sterk dan die in het Noordbrabantse zandgebied (5,9 versus 19,4).

Tenslotte is het mogelijk een meer gedetailleerd overzicht van de ontwikkeling naar grotere eenheden in de varkensfokkerij in de periode 1962-1966 te geven. De jaren 1960 en 1968 zijn hierbij buiten beschouwing gelaten vanwege de minder goede vergelijkbaarheid. (Tabel 8, zie blz. 15).

Het aantal bedrijven met een geringe fokvarkensstapel (< 10) is in alledriedegebieden afgenomen, het aantal "grote" varkensfokkers (20 of meer fokvarkens) ruim verdubbeld. Laatstgenoemde toename is in Oost-Nederland het sterkst geweest, waardoor de achterstand t.o.v. geheel Nederland volledig is ingehaald. Het ook in 1966 bestaande verschil ten gunste van het Noordbrabantse zandgebied zit ook bij deze tak van varkenshouderij vooral in de "zeer grote eenheden" (30 of meer fokvarkens).

In de in een noot onder aan blz. 12 vermelde nota wordt gesteld, dat uit een oogpunt van rationeel aangewende arbeid de minimaal gewenste omvang van de varkensfokkerij ongeveer 40 dieren zou moeten bedragen. Blijkens tabel 8 voldeed in 1966 in alle drie de gebieden slechts een

Tabel 8. De bedrijven met fokzeugen naar het aantal fokzeugen per bedrijf

Aantal fokzeugen 1) per bedrijf	Bedrijven met fokzeugen 1) in 1966								
	Oost-Nederland			Noordbrabants zandgebied			Nederland		
	aantal	index (1962 =100)	in % v.h. to-taal	aantal	index (1962 =100)	in % v.h. to-taal	aantal	index (1962 =100)	in % v.h. to-taal
1	833	51	7	732	51	7	6 827	59	11
2 - 4	2 993	55	24	2 134	50	21	19 104	61	32
5 - 9	3 437	69	28	2 519	64	24	15 996	72	26
10 - 19	3 263	123	27	2 473	94	24	11 727	108	19
20 - 29	1 137	} 248	9	1 279	} 223	13	4 328	} 211	7
≥ 30	656		5	1 156		11	3 179		5
Totaal	12 319	80	100	10 293	77	100	61 161	77	100

1) Inclusief opfokzeugjes.

klein gedeelte der bedrijven met fokzeugen hieraan; in Oost-Nederland bleef dit beperkt tot maximaal 2%, in het Noordbrabantse zandgebied bedroeg het naar schatting 5 à 6%.

§ 4. Het aantal varkenshouders in 1968

In het voorgaande was het, bij gebrek aan gegevens, niet mogelijk aan te geven hoe de ontwikkeling is geweest van het aantal varkenshouders dat of alleen varkens mest, of alleen varkens fokt, of zowel varkens mest als fokt.

In tabel 9 volgt een overzicht van de situatie zoals die in mei 1968 was in de verschillende delen van het onderzoeksgebied Oost-Nederland. De gegevens hiervoor zijn ontleend aan de steekproef die nader omschreven wordt in hoofdstuk III.

Bij vergelijking van tabel 9 met gegevens uit de voorgaande paragrafen, dient men te bedenken dat in de steekproef alleen die varkenshouders zijn opgenomen, die ten minste 10 mestvarkens of 5 fokzeugen hebben.

Uit het overzicht blijkt dat 79% der varkenshouders alleen of mestvarkens of fokzeugen houdt. Slechts ruim 1/5 deel houdt beide soorten varkens. Dit laatste komt overigens in de Gelderse Achterhoek meer voor, vooral in het noordelijke deel, dan in Salland en Twente. Over het geheel genomen zijn er meer mesters dan fokkers in Oost-Nederland, maar in Twente blijken de fokkers juist iets meer in aantal te zijn.

Zoals te verwachten is, houden de fokkers/mesters gemiddeld zowel minder mestvarkens als minder fokzeugen per bedrijf dan resp. de mesters en fokkers. De verschillen tussen de subgebieden zijn slechts van

Tabel 9. De varkenshouders en hun varkensstapel

Gebied	Totaalaantal varkenshouders (steekproef)	Aantal		Gemiddeld aantal			
		mesters fokkers/3)		mestvarkens			
		1) mesters	2) mesters	bij de mestvarkens	2) mesters		
Salland	247	52	32	60	33	12,5	9,5
Twente	508	42	44	59	42	12,7	10,5
Overijssel	755	45	40	59	39	12,6	10,1
Noord.Achterhoek	434	42	28	54	40	16,9	10,2
Zuid.Achterhoek	369	49	29	53	45	13,9	9,3
Gelderland	803	45	29	54	42	15,5	9,9
Oost-Nederland	1 558	45	34	56	41	13,9	10,0

Bron: C. B.S. mei 1968.

- 1) Met ten minste 10 mestvarkens en minder dan 2 fokzeugen.
 2) Met ten minste 5 fokzeugen en minder dan 10 mestvarkens.
 3) Met ten minste 2 fokzeugen en ten minste 10 mestvarkens.

beperkte aard.

§ 5. Resumé

Het geheel overziende komen wij tot de slotsom dat de na 1960 opgetreden uitbreiding van de varkensstapel in Oost-Nederland naar verhouding meer in de richting van de mesterij dan van de fokkerij is gegaan. Gelijkzeitig is het aantal bedrijven met varkens gedaald (bij de fokkerij relatief sterker dan bij de mesterij) en zijn de varkenshouders zich meer gaan specialiseren, met name in de richting van de mesterij.

Zowel in de mesterij als in de fokkerij is in de periode 1960-1968 derhalve een ontwikkeling naar grotere eenheden te bespeuren. Nochtans kon in 1966 slechts een zeer gering deel der bedrijven met varkens in Oost-Nederland voldoen aan de minimaal gewenste omvang van deze produktietak uit een oogpunt van rationeel aangewende arbeid (300 mestvarkens of 40 fokzeugen), bij de bedrijven met mestvarkens naar verhouding nog minder dan bij die met fokzeugen.

Tenslotte dient erop te worden gewezen, dat de groei van de omvang van de varkensstapel in het gebied van onderzoek over de gehele linie minder sterk is geweest, vooral in de laatste paar jaren, dan in het Noordbrabantse zandgebied, waar de varkenshouderij eveneens een belangrijk onderdeel van de landbouwbedrijven is. Hierdoor heeft zich het aandeel van Oost-Nederland in de totale Nederlandse varkensstapel in de periode 1966-1968 nauwelijks gewijzigd, terwijl het aandeel van het Noordbrabantse zandgebied is toegenomen. Zo was in 1966 bijna 25% van de Nederlandse mestvarkensstapel in Oost-Nederland gesitueerd en in 1968 eveneens bijna 25%, terwijl de overeenkomstige cijfers voor het Noordbrabantse zandgebied resp. ruim 23% en ruim 26% bedroegen. Voorts werd zowel in 1966 als in 1968 in het gebied van onderzoek ca. 22% van de Nederlandse fokzeugenstapel aangetroffen, in het Noordbrabantse zandgebied daarentegen was dit aandeel in die periode gestegen van ca. 23% tot ruim 25%.

In Oost-Nederland houdt niet meer dan 21% der varkenshouders zowel fokzeugen als mestvarkens. Deze groep heeft gemiddeld 10 fokzeugen en 41 mestvarkens. De varkenshouders met alleen of mestvarkens of fokzeugen hebben grotere varkensstapels; de fokkers gemiddeld 14 fokzeugen en de mesters gemiddeld 56 mestvarkens.

HOOFDSTUK III

Methode van onderzoek

In het onderzoek worden drie groepen varkenshouders onderscheiden:

- de mesters (varkenshouders die op 5 mei 1968 - teldatum C.B.S. - 10 of meer mestvarkens 1) en minder dan 2 fokzeugen 2) hielden);
- de fokkers (varkenshouders die op 5 mei 1968 5 of meer fokzeugen en minder dan 10 mestvarkens hielden);
- de fokkers/mesters (varkenshouders die 10 of meer mestvarkens en 2 of meer fokzeugen hielden).

Voor de keuze van de bedrijven is uitgegaan van alle in mei 1968 telpllichtige geregistreerden. Van hen werd steeds iedere tiende geregistreerde genomen. Uit deze groep werden vervolgens diegenen in het onderzoek opgenomen die minstens 10 mestvarkens of minstens 5 fokzeugen hielden.

Op deze wijze werd een groep van 1 588 varkenshouders verkregen, bestaande uit 705 mesters, 530 fokkers en 323 fokkers/mesters. Deze 1 588 varkenshouders vormen te zamen bijna 8% van alle varkenshouders. Dat dit geen 10% is, wordt veroorzaakt door het uitschakelen (voor de steekproef) van diegenen die slechts zeer weinig varkens houden. Bovendien zijn bij de steekproef alleen gegevens opgenomen over fokzeugen 2) en mestvarkens 1). Bedrijven met alleen beren, opfokzeugjes of biggen-niet-meer-bij-de-zeug zijn dus buiten beschouwing gebleven.

De verdere vergelijking met het universum levert moeilijkheden op, omdat het C.B.S. de inventarisatiegegevens betreffende de varkenshouderij niet steeds op dezelfde wijze uitwerkt en soms vrijwel geheel achterwege laat. Zo zijn voor de bepaling van de mate van representativiteit van het steekproefmateriaal alleen vergelijkbare gegevens beschikbaar voor de bedrijven met 5 of meer fokzeugen.

Hoewel niet ideaal behoeft dit geen overwegend bezwaar te zijn, omdat alle bedrijven op dezelfde wijze getrokken zijn.

Indien steekproef en universum voor de varkensfokkers een voldoende mate van overeenkomst vertonen, dan is het plausibel dat dit ook het geval zal zijn voor de andere groepen varkenshouders.

De vergelijking is in tabel 10 (zie blz. 19) weergegeven. Wellicht ten overvloede zij vermeld dat het alle houders van ten minste 5 fokzeugen betreft, dus ook eventuele fokkers/mesters.

---

1) Mestvarkens van 25 kg en meer (incl. mestzeugen en -beren).

2) Exclusief opfokzeugjes e.d.

Tabel 10. Vergelijking steekproef met universum (fokbedrijven)

	Totaalaantal bedrijven met 5 of meer fokzeugen	Percentage bedrijven met				
		5-9	10-19	20-29	30-49	≥50
Steekproef	781	41	40	13	6	0
Universum	7 529	42	41	12	5	0

Bron: C.B.S. Meitelling 1968.

Uit bovenstaande tabel blijkt dat de steekproef, gemeten op basis van de spreiding van de bedrijven naar het aantal fokzeugen dat men houdt, grote overeenkomst vertoont met het universum zoals vastgesteld door het C.B.S. Derhalve kan de steekproef representatief worden geacht voor de varkenshouderij in Oost-Nederland.

In het verdere verslag zal een deel van de vermelde gegevens worden weergegeven in procenten. Deze zijn zonder meer toepasbaar op de gehele varkenshouderij in Oost-Nederland, zeker indien men de varkenshouders met zeer weinig dieren buiten beschouwing laat. Voor zover de gegevens in aantallen worden verstrekt, kunnen deze zonder bezwaar met 10 worden vermenigvuldigd om het werkelijk totale aantal bedrijven in Oost-Nederland te verkrijgen.

HOOFDSTUK IV

Het afzetpatroon

In dit hoofdstuk zal worden nagegaan hoe de varkenshouders de afzet van de gemeste varkens en de opgefokte biggen hebben geregeld. Daarbij wordt ook bezien in hoeverre de mesters regelingen hebben getroffen voor de aanschaf van biggen. De combinatie van regelingen voor fokkers en mesters heeft in veel gevallen plaats binnen de zogenaamde "biggen-ringen". Daarom zal in § 4 aan deze vorm van integratie in de varkenshouderij speciale aandacht worden geschonken.

Bij dit vooronderzoek is de aandacht vooral gericht op de relaties van de fokkers en mesters met de volgende (en voorgaande) schakel in de produktieketen. Men zou kunnen zeggen dat de dieren zijn gevolgd op hun weg van de zeug naar de slager. Dit houdt in dat de inventarisatie geheel is gericht op eventuele overeenkomsten of contracten, die een binding inhouden ten aanzien van de (af)levering van biggen en/of gemeste varkens. Zo zijn bijvoorbeeld overeenkomsten tussen mesters en voederleveranciers, in het kader van deze inventarisatie, alleen in aanmerking genomen, indien deze overeenkomsten ook betrekking hadden op de aflevering van de gemeste varkens.

In de tabellen van dit hoofdstuk komen in enkele gevallen (totaal) cijfers voor die afwijken van de in hoofdstuk III vermelde aantallen varkenshouders. Bij de bewerking bleken nl. de gegevens van 4 mesters en 4 fokkers niet volledig te zijn. Deze verschillen zijn echter te klein om wezenlijk afbreuk te kunnen doen aan de representativiteit van de nu volgende gegevens.

§ 1. De mesters

Voor de varkensmesters zijn er uiteenlopende manieren om het risico van de mesterij te verminderen door het aangaan van contracten. De meest vergaande manier is de vorm die veelal wordt aangegeven met "loonmestcontract". Hierbij wordt gewoonlijk het gehele risico overgelaten aan de contractpartner, terwijl de mester een vast bedrag krijgt uitgekeerd. Meestal blijven de dieren eigendom van de contractpartner en de mester werkt dan als het ware "in akkoord" voor hem. In het algemeen is men van mening dat deze vorm van contractproductie de zelfstandigheid van de boer het meest aantast.

In allerlei andere vormen van afzet, waarvoor een overeenkomst of contract is afgesloten, hetzij mondeling, hetzij schriftelijk, draagt de mester een bepaald deel van het risico van de mesterij. Hiertegenover staan de mesters die geheel voor eigen rekening mesten. Hieronder zijn

er die geen vaste afnemers hebben en mesters, die weliswaar één of meer vaste afnemers hebben, maar daarmee overigens geen overeenkomst hebben afgesloten, ook niet mondeling.

In tabel 11 is voor de varkensmesters in Oost-Nederland aangegeven hoeveel van hen op de hiervoor genoemde manieren hun afzet hebben geregeld.

Tabel 11. De afzet van de gemeste varkens

? Opschrift van de tabel is niet in overeenstemming met de inhoud!!

Gebied	Totaal-aantal mesters	Percentage dat varkens mest				
		voor een vast be- drag	voor eigen re- kening	zonder met vaste afnemer(s)	op afzetcontract	schriftelijk mondeling
Salland	129	22	9	60	7	2
Twente	211	21	8	66	4	1
Overijssel	340	21	8	64	5	2
Noord. Achter- hoek	179	7	9	61	20	3
Zuid. Achter- hoek	182	14	9	60	15	2
Gelderland	361	11	9	60	17	3
Oost-Neder- land	701	16	9	62	11	2

met 11 veranderd!

Uit deze gegevens blijkt dat er maar weinig varkensmesters zijn die het niet nodig hebben gevonden hun afzet op een of andere manier te regelen: nog geen 10% van hen!

Hier staat tegenover dat bijna 2/3 deel weliswaar vaste afnemers heeft, maar voor die afname geen overeenkomst heeft afgesloten. Van alle mesters heeft 29% dit wel gedaan. Hierbij is het opvallend dat de cijfers voor de verschillende subgebieden dicht bij elkaar liggen! Twente wijkt hiervan nog het meest af met 26%. Daar zijn echter naar verhouding ook de meeste mesters met vaste afnemers, maar zonder contract of overeenkomst.

Het percentage mesters met een overeenkomst voor de afzet is dus in alle delen van het onderzoekgebied ongeveer even groot. Er is echter een zeer groot verschil naar de vorm van de overeenkomsten. Terwijl in Salland en Twente ongeveer 3/4 deel van de mesters met contractuele verplichtingen een loonmestcontract afsloot, was dat in de Noordelijke Achterhoek voor 1/4 deel van hen het geval. In de Zuidelijke Achterhoek ligt de verhouding daar ongeveer midden tussen. Alles te zamen betekent dit, dat in Oost-Nederland 16% van de varkensmesters een loonmestcontract heeft, terwijl 13% der mesters de afzet op andere wijze bij overeenkomst heeft geregeld.

Het ligt voor de hand om te veronderstellen dat er bij de mesters met veel mestvarkens meer zullen zijn met een overeenkomst voor de afzet

van de dieren dan bij de mesters met weinig mestvarkens. Immers naarmate men meer varkens mest wordt het afzetrisico groter van omvang. Van de andere kant bezien zullen de afnemers van de gemeste varkens er waarschijnlijk de voorkeur aan geven het gewenste aantal varkens van zo weinig mogelijk mesters te betrekken. Dat is voor hen nu eenmaal efficiënter.

Tabel 12 verschaft hiervoor de gewenste informatie.

Tabel 12. De afzet der gemeste varkens naar de omvang van de mestvarkensstapel

Omvang der mestvarkensstapel in mei 1968	Totaal aantal mesters	Percentage dat varkens mest				
		voor een vast be- drag	voor eigen rekening zonder vaste afnemers	op afzetcontract met schriftelijk	mondeling	
< 20	141	7	17	72	3	1
20 - 29	112	15	11	64	9	1
30 - 49	153	20	8	61	10	1
50 - 99	186	16	4	61	15	4
≥ 100	109	22	4	49	21	4
Totaal	701	16	9	62	11	2

De conclusie die men uit dit overzicht kan trekken, is dat de veronderstellingen juist waren. Van de mesters met minstens 100 mestvarkens heeft 47% een contract afgesloten; van de mesters met minder dan 20 dieren 11%. Uit de overige cijfers blijkt dat dit percentage toeneemt naarmate het aantal dieren stijgt. Hierbij moet wel worden aangetekend, dat de stijging van het percentage loonmesters ophoudt bij ca. 30 dieren. De verdere stijging is dus vooral veroorzaakt door de sterke toeneming van het percentage mesters met andere afzetovereenkomsten bij een stijgend aantal mestvarkens.

Naast het verkrijgen van een indruk van de manier waarop de mestvarkens worden afgezet is het tevens interessant te weten hoe de levering van de biggen is geregeld en in welke mate de mesters daarvoor overeenkomsten hebben aangegaan. Het is duidelijk dat de loonmesters (ca. 16% van alle varkensmesters) hierbij verder buiten beschouwing kunnen blijven; zij krijgen hun uitgangsmateriaal immers van hun contractpartner.

Van alle varkensmesters (incl. loonmesters) in Oost-Nederland heeft 43% geen vaste leverancier van biggen. Voorts heeft 30% wel een of meer vaste leveranciers, doch zonder enige contractuele binding t.a.v. de leverantie. Tenslotte is 10% van hen een overeenkomst voor de aanschaf van biggen aangegaan (8% bij schriftelijke en 2% bij mondelinge overeenkomst). Dit betekent dat wat meer mesters een overeenkomst voor de afzet der gemeste varkens hebben gesloten (13%, zie tabel 12) dan voor de

aanschaf van de biggen.

In tabel 13 is van de voor eigen rekening en op afzetcontract mestende varkenshouders nagegaan in hoeverre de contractuele bindingen t.a.v. de afzet van mestvarkens enerzijds en de aanschaf van biggen anderzijds samengaan.

Tabel 13. De wijze van biggenleverantie en van afzet der gemeste varkens

Wijze van levering van de biggen	Totaalaantal mesters (excl. loonmesters)	Aantal dat varkens mest			
		voor eigen rekening		op afzetcontract	
		zonder vaste afnemers(s)	met vaste afnemers(s)	schriftelijk	mondeling
Zonder vaste leverancier(s)	303	55	233	15	-
Met vaste leverancier(s) doch zonder overeenkomst	212	6	197	8	1
Met vaste leverancier(s) met schriftelijke overeenkomst	59	-	6	53	-
Met vaste leverancier(s) met mondelinge overeenkomst	17	-	-	3	14
Totaal	591	61	436	79	15

Het zijn overwegend de mesters met een contractuele binding voor de afzet van de gemeste varkens die ook een dergelijke regeling hebben voor de aanschaf van biggen. Dit neemt niet weg, dat toch nog 25% van deze contractmesters geen contractuele afspraken heeft voor de aanschaf van biggen. Ruim 15% van hen heeft daarvoor zelfs geen vaste leveranciers! Voor het overige heeft meer dan de helft van de mesters die wel vaste afnemers hebben, maar dan zonder overeenkomst, geen vaste leveranciers van biggen.

§ 2. De fokkers

Ook voor de varkensfokkers kan het van belang zijn maatregelen te treffen voor de afzet van de produktie van hun zeugen: de biggen. In principe hebben zij, in grote lijnen, hiervoor dezelfde mogelijkheden als de varkensmester. In de praktijk komt het echter slechts bij uitzondering voor dat men "loonfokker" is. Het gaat dan gewoonlijk om een contract

met een organisatie die speciaal fokmateriaal "uitzet" en dan zowel de moederdieren als de beren in eigendom wil houden en volledig over de geproduceerde biggen wil kunnen beschikken.

Voor deze organisatie ligt de aantrekkelijkheid van een dergelijk contract in het feit dat men dan zelf geen fokbedrijf of vermeerderingsbedrijf hoeft te exploiteren. Aangezien dit zelden voorkomt blijft deze vorm van contractfokkerij verder buiten beschouwing.

In tabel 14 is voor de varkensfokkers aangegeven of en op welke wijze zij de afzet van de biggen hebben geregeld.

Tabel 14. De afzet van de biggen

Gebied	Totaalaantal fokkers	Percentage fokkers			
		voor eigen rekening		met afzetcontract	
		zonder vaste afnemer(s)	met	schriftelijk	mondeling
Salland	78	57	27	8	8
Twente	221	56	35	8	1
Overijssel	299	56	33	8	3
Noord.Achterhoek	124	39	35	20	6
Zuid.Achterhoek	103	41	47	10	2
Gelderland	227	40	41	15	4
Oost-Nederland	526	49	37	11	3

Het blijkt dat ongeveer de helft van de fokkers geen vaste afnemer(s) heeft. Dit is dus wel een heel wat hoger percentage dan bij de mesters (9%) ! Daar staat tegenover dat het percentage dat een schriftelijke of mondelinge overeenkomst heeft afgesloten, voor beide categorieën varkenshouders (wanneer wij de loonmesters buiten beschouwing laten) vrijwel gelijk is. Het percentage fokkers met afzet aan vaste afnemers zonder overeenkomst is dan ook aanzienlijk geringer (37%) dan bij de mesters (62%).

De afzet van de biggen verloopt dus minder volgens vaste schakels dan die van de mestvarkens. Dit geldt vooral voor Twente en Salland. In de Noordelijke Achterhoek blijkt ook bij de fokkers de afzet het sterkst te zijn geregeld. Daar heeft zelfs meer dan een kwart der fokkers een schriftelijke of mondelinge overeenkomst voor de afname van de biggen. Het is overigens opvallend dat in Salland zo'n groot deel van de overeenkomsten berust op mondelinge afspraken.

Evenals bij de varkensmesterij zullen we voor de fokkerij nagaan of er verband bestaat tussen de mate waarin overeenkomsten worden afgesloten en de omvang van de varkensstapel (tabel 15 zie blz. 25).

Bij de varkensfokkerij blijkt dit verband eveneens te bestaan en zelfs in nog sterkere mate. Dit vormt mede de verklaring voor het hoge percentage contractfokkers in de Noordelijke Achterhoek. In dit gebied heeft namelijk meer dan een derde deel der fokkers minstens 20 fokzeugen,

Tabel 15. De afzet van de biggen naar de omvang van de fokzeugenstapel

Omvang der fokzeugenstapel in mei 1968	Totaalaantal fokkers	Percentage fokkers			
		voor eigen rekening		met afzetcontract	
		zonder vaste afnemer(s)	met afnemer(s)	schriftelijk	mondeling
< 10	183	67	27	5	1
10 - 19	231	45	38	13	4
≥ 20 1)	112	29	49	17	5
Totaal	526	49	37	11	3

1) Niet verder onderverdeeld i.v.m. het te kleine aantal (33) bedrijven met 30 of meer.

terwijl dit voor geheel Oost-Nederland slechts iets meer dan een vijfde deel is.

Van alle varkensfokkers heeft ca. 12% samen met de mester der door hen gefokte biggen een overeenkomst met de uiteindelijke afnemer van de afgemeste dieren. Voor het merendeel (2/3) zijn dit schriftelijke overeenkomsten. Na het voorgaande zal het duidelijk zijn dat dit het meest voorkomt in de Noordelijke Achterhoek. Daar neemt namelijk een kwart van de fokkers deel aan deze vergaande vorm van samenwerking in de varkenshouderij.

§ 3. De fokkers/mesters

Zoals we in hoofdstuk II (tabel 9) zagen is er een niet te verwaarlozen groep varkenshouders die zowel fokken als mesten. Het betreft 21% van alle varkenshouders.

Alvorens nader in te gaan op de mogelijke contractuele bindingen voor de afzet geven wij in tabel 16 een overzicht van de wijze waarop de varkensstapel op deze bedrijven is samengesteld. Het betreft, zoals steeds in dit rapport, alleen de mestvarkens en fokzeugen.

Tabel 16. De omvang van de fokzeugen- en mestvarkensstapel bij de fokkers/mesters

Omvang van de mestvarkensstapel in mei 1968	Totaalaantal fokkers/mesters	Perc. fokkers/mesters met		
		< 10 fokzeugen in mei 1968	10-19	≥ 20
< 20	96	72	21	7
20 - 29	71	80	14	7
30 - 49	67	73	22	5
50 - 99	65	37	45	18
≥ 100	24	21	37	42
Totaal	323	63	26	11

De aantallen fokzeugen en mestvarkens zijn op deze bedrijven met gemiddelde varkenshouderij kleiner dan op de meer gespecialiseerde bedrij-

ven. Dat is begrijpelijk want op deze bedrijven vragen nu eenmaal beide vormen van varkenshouderij tijd en aandacht.

Het is overigens opvallend dat indien een fokker/mester relatief veel fokdieren heeft, hij veelal ook veel mestdieren heeft. Anderzijds gaat een kleine fokstapel veelal samen met een kleine mestvarkensstapel (tabel 16). Men zou hieruit kunnen afleiden dat de fokkers/mesters overwegend de "eigen" biggenproduktie afmesten. Dit neemt echter niet weg dat 29% van hen regelmatig biggen bijkoopt en 39% regelmatig biggen verkoopt. Wij komen hierop nog nader terug, maar zullen eerst nagaan hoe de fokkers/mesters de afzet van de gemeste varkens hebben geregeld.

Tabel 17 geeft hiervan een overzicht. Hierbij ontbreekt, in tegenstelling tot het overzicht voor de varkensmesters (tabel 11), de kolom "loonmesters". Deze contractvorm is namelijk bij de fokkers/mesters niet aangetroffen.

Tabel 17. De afzet van de gemeste varkens

Gebied	Totaalaantal fokkers/mesters	Percentage fokkers/mesters dat varkens mest			
		voor eigen rekening		op afzetcontract	
		zonder vaste afnemer(s)	met	schriftelijk	mondeling
Salland	40	10	82	8	-
Twente	74	13	84	3	-
Overijssel	114	12	84	4	-
Noord.Achterhoek	127	11	72	15	2
Zuid.Achterhoek	79	13	78	9	-
Gelderland	206	12	74	13	1
Oost-Nederland	320	12	77	10	1

Wanneer wij deze cijfers vergelijken met die van de groep "mesters voor eigen rekening" en "mesters met afzetcontract" (tabel 11), dan blijkt er een grote mate van overeenkomst met de groep te bestaan. Dit betreft met name de verhouding met en zonder vaste afnemer(s). Wel hebben naar verhouding minder fokkers/mesters - nl. 11% - een schriftelijke of mondelinge overeenkomst voor de afzet der gemeste dieren aangegaan dan de gespecialiseerde varkensmesters (16% excl. loonmesters).

Zoals te verwachten viel, speelt ook hier de omvang van de mestvarkensstapel een rol bij de mate waarin men contracten afsluit. Deze is echter minder belangrijk dan bij de mesters, zoals blijkt uit tabel 18 (zie blz. 27).

Een soortgelijk beeld ontstaat wanneer men deze indeling maakt naar het aantal fokzeugen. Dit is geenszins verwonderlijk, omdat, zoals wij in tabel 16 zagen, een grote fokzeugenstapel veelal samengaat met een grote mestvarkensstapel.

Een deel der fokkers/mesters (29%) koopt regelmatig biggen bij en een iets groter deel (39%) verkoopt regelmatig biggen. Slechts 1% van

Tabel 18. De afzet der gemeste varkens naar de omvang van de mestvarkensstapel

Omvang der mestvarkensstapel in mei 1968	Totaalaantal fokkers/mesters	Percentage fokkers/mesters dat varkens mest			
		voor eigen rekening		op afzetcontract	
		zonder vaste afnemer(s)	met	schrifte-lijk	monde-ling
< 20	94	15	79	4	2
20 - 29	71	14	74	11	1
30 - 49	66	10	85	5	-
≥ 50	89	8	74	18	-
Totaal	320	12	77	10	1

hen koopt nu eens biggen en verkoopt een andere keer (wat) biggen. Uit dit laatste blijkt dat er sprake is van een duidelijke keuze van de verhouding van het aantal fokzeugen en mestvarkens. De hokcapaciteit speelt hierbij ongetwijfeld een rol. Daarnaast blijkt echter ook de voorkeur van de varkenshouder voor fokken of mesten van betekenis te zijn. Dit blijkt uit het feit dat het vooral de houders van grotere eenheden fokzeugen zijn, die regelmatig biggen verkopen. Dit, ondanks het feit dat zij naar verhouding ook veel mestvarkens aanhouden. Anderzijds zijn het vooral de fokkers/mesters met minder dan 10 fokzeugen die biggen bijkopen.

Het punt waar het hierom draait is natuurlijk de verhouding tussen het aantal fokzeugen en het aantal mestvarkens op het bedrijf. Zijn er te weinig zeugen om voldoende biggen te krijgen om regelmatig een bepaalde hoeveelheid varkens te mesten, dan zal men bij moeten kopen. Heeft men zoveel zeugen dat er meer biggen komen dan men op het eigen bedrijf kan afmesten, dan verkoopt men biggen.

Wanneer we nagaan hoeveel fokkers/mesters de aankoop of verkoop van biggen contractueel hebben geregeld, dan blijkt dit voor beide groepen bij niet meer dan 9% van hen het geval te zijn. Rond 2/3 deel van hen heeft daarvoor geen vaste leverancier of afnemer, terwijl omstreeks 1/4 deel wel een of meer vaste afnemers of leveranciers heeft, maar daarmee geen contract heeft afgesloten.

Vrijwel alle fokkers/mesters die deze transacties wel contractueel hebben geregeld, leveren ook de door hen gemeste varkens op contract af. Er zijn er maar weinig die zich slechts aan één van beide kanten van de productie contractueel hebben verbonden.

§ 4. Biggenringen en soortgelijke vormen van samenwerking in de varkenshouderij

De varkensmester zal pas optimale resultaten kunnen bereiken wanneer hij kan beschikken over goed uitgangsmateriaal over biggen van

Tabel 19. Het aantal varkenshouders dat lid is van een biggenring of andere vorm van samenwerking

Gebied	Varkenshouders		Mesters		Fokkers		Fokkers/Mesters	
	totaal- aantal	percenta- ge dat lid is van een ring c.a.l)	totaal- aantal	percenta- ge dat lid is van een ring c.a.l)	totaal- aantal	percenta- ge dat lid is van een ring c.a.l)	totaal- aantal	percenta- ge dat lid is van een ring c.a.l)
Salland	247	8	129	5	78	14	40	3
Twente	506	4	211	4	221	5	74	-
Overijssel	753	5	340	5	299	7	114	1
Noord.Achterhoek	430	18	179	18	124	26	127	12
Zuid.Achterhoek	364	8	182	11	103	6	79	5
Gelderland	794	14	361	14	227	17	206	9
Oost-Nederland	1547	10	701	10	526	12	320	6

1) Aangesloten bij een biggenring of soortgelijke samenwerkingsvorm.

hoge kwaliteit. Anderzijds zal de fokker zich pas dan volledig willen inzetten voor het verkrijgen van hoogwaardige biggen indien die inspanning ook betaald wordt.

Het zijn deze factoren die de fokkers en mesters te zamen brachten in verschillende vormen van samenwerking. De eenvoudigste vorm is die tussen één fokker en één mester die in goed vertrouwen zonder verdere overeenkomsten samenwerken. In veel gevallen groeit dit echter uit tot een groep fokkers en mesters die te zamen dit doel nastreven. Daarbij gaat men dan veelal verder en ontstaan contractuele bindingen, waarbij vaak ook de afnemer van de gemeste varkens betrokken is. In dat geval is sprake van een verdergaande vorm van samenwerking, waarbij de biggenprijs achteraf vastgesteld wordt na beoordeling van het afgeleverde mestvarken.

Deze vormen van samenwerking, zowel de vergaande als de minder nadrukkelijk contractuele vorm, komen in Oost-Nederland veel voor. Voor zover zij in coöperatief verband (Coveco) bestaan worden zij gewoonlijk "biggenring" genoemd. Eenvoudigheidshalve worden hier alle soortgelijke samenwerkingsvormen eveneens met "biggenring" aangeduid.

In tabel 19 is een overzicht gegeven van het percentage varkenshouders dat lid is van een "biggenring". (Zie blz. 28.)

Hieruit blijkt dat 10% van alle varkenshouders is aangesloten bij een "biggenring". Het is echter duidelijk dat hieraan naar verhouding meer fokkers deelnemen dan mesters. De fokkers/mesters zijn het minst bij deze vorm van samenwerking betrokken. Dat is ook te begrijpen, omdat zij de meeste biggen, die zij nodig hebben voor de mesterij, op het eigen bedrijf produceren.

Het is opvallend dat in de Zuidelijke Achterhoek naar verhouding juist meer mesters dan fokkers zijn aangesloten bij een "biggenring". Het zal weinigen nog verbazen, na hetgeen in de vorige paragrafen is gebleken, dat in de Noordelijke Achterhoek zoveel varkenshouders aangesloten zijn bij deze integratievorm. Zutphen, waar Coveco is gevestigd, ligt tenslotte ook in dat gebied! Hiertegenover staat Twente met in alle categorieën varkenshouders het laagste percentage leden van een "biggenring".

Gezien de opzet van de biggenring en soortgelijke samenwerkingsvormen, is het niet verwonderlijk dat alle varkensmesters die lid zijn van een "ring", vaste afnemers van hun gemeste varkens en vaste leveranciers van de door hen benodigde biggen hebben.

Het overgrote deel van de mesters-ringleden is bovendien contractueel gebonden, zowel voor de afzet (88%) als voor de aanschaf van biggen (93%). Een vijfde deel van deze overeenkomsten is echter niet schriftelijk vastgelegd, men heeft er niet "voor getekend".

Slechts 4 van de 60 bij een "biggenring" aangesloten fokkers hebben geen overeenkomst gesloten met de overigens vaste afnemers van hun biggen. Bij 12 van de anderen is de overeenkomst alleen mondeling geregeld. Het overgrote deel van de contractueel gebonden "ring"-leden-fokkers (82%) heeft samen met de mesters van hun biggen een overeenkomst afgesloten met de afnemers van de gemeste varkens.

De meerderheid van de varkenshouders (en dat geldt ook voor de drie

Tabel 20. Het aandeel van "biggenringen" in de aan overeenkomsten gebonden varkenshouderij

Gebied	Mesters met een overeenkomst voor de afname der gemeste varkens		de levering van de biggen		Fokkers met een overeenkomst voor de afname van de biggen		samen met de mester voor de afname der gemeste varkens		Fokkers/mesters met een overeenkomst voor de afname der gemeste varkens	
	perce- ntaal	perce- ntaal	perce- ntaal	perce- ntaal	perce- ntaal	perce- ntaal	perce- ntaal	perce- ntaal	perce- ntaal	perce- ntaal
	ge dat lid is van een ring c.a.1)	totaal	ge dat lid is van een ring c.a.1)	totaal	ge dat lid is van een ring c.a.1)	totaal	ge dat lid is van een ring c.a.1)	totaal	ge dat lid is van een ring c.a.1)	totaal
Salland	11	18	8	50	12	75	9	67	3	-
Twente	12	50	13	62	20	50	14	29	2	-
Overijssel	23	35	21	57	32	59	23	44	5	-
Noord.-Achter- hoek	41	78	34	94	32	100	31	100	22	68
Zuid.-Achter- hoek	30	67	21	90	12	42	8	63	7	43
Geiderland	71	73	55	93	44	84	39	92	29	62
Oost-Nederland	94	64	76	83	76	74	62	74	34	53

1) Aangesloten bij een biggenring of soortgelijke samenwerkingsvorm.

categorieën afzonderlijk) die overeenkomsten hebben afgesloten voor de levering van biggen en gemeste varkens, doet dit in "ringverband" (naar de ruime opvatting van de biggenring).

Dit blijkt duidelijk uit tabel 20. Men bedenke hierbij echter wel, dat het "mesten tegen een vaste vergoeding", de loonmesterij dus, hier buiten beschouwing is gebleven.

Uit dit overzicht blijkt weer dat de "biggenring" in de Achterhoek een zeer grote rol speelt, aanmerkelijk groter dan in Salland en Twente. Dit geldt vooral voor de mesters en de fokkers/mesters. Bij de fokkers blijkt het verschil minder groot te zijn, hetgeen een gevolg is van het feit dat in de Zuidelijke Achterhoek minder van de voor de biggenafname contractueel gebonden fokkers zijn aangesloten bij een "biggenring". De betekenis van deze samenwerkingsvormen in de Noordelijke Achterhoek is evenwel zo groot, dat in het gehele gebied van onderzoek ca. 2/3 deel van de contractmesters (excl. de loonmesters), 3/4 deel van de contractfokkers en de helft der contractfokkers/mesters in "ringverband" produceert.

HOOFDSTUK V

Varkenshouderijkernen en contractproductie

Een der intensiefste vormen van organisatie die door het bedrijfsleven en de voorlichting zijn gekozen om de bedrijfsresultaten in de varkenshouderij te bevorderen is de zogenaamde "varkenshouderijkern". Dit is een vereniging van varkenshouders, zowel fokkers als mesters, die zich ten doel stelt de rentabiliteit van de varkenshouderij op de bedrijven van de aangesloten leden te verbeteren. Men tracht dit te bereiken door het geven van voorlichting (door een "eigen" voorlichter). Deze voorlichting is vooral ook gebaseerd op de gegevens van de aangesloten bedrijven. De voorlichters van deze "kernen" wijzen de mesters steeds op het belang van zo homogeen mogelijk uitgangsmateriaal en adviseren uitsluitend biggen aan te kopen waarvan men de herkomst goed kent. Dit houdt in dat men bij voorkeur biggen van een of meer bekende fokkers moet aanschaffen.

Door deze voorlichting wordt dus het aangaan van een vaste relatie tussen mester en fokker(s) gestimuleerd. Het is geenszins ondenkbaar dat dit heeft geleid tot het aangaan van overeenkomsten tussen fokkers en mesters die zijn aangesloten bij de "kernen". Met nadruk zij erop gewezen dat het stimuleren van contractuele relaties niet behoort tot de doelstellingen van de varkenshouderijkern. Dat de activiteiten binnen de "kern" daartoe wel aanleiding kunnen vormen, is echter evenzeer een feit.

In dit hoofdstuk zal worden nagegaan of in Oost-Nederland het lidmaatschap van de varkenshouderijkern wellicht samengaat met bepaalde vormen van samenwerking in de varkenshouderij. Alvorens hiertoe over te gaan zal in § 1 worden aangegeven hoeveel varkenshouders lid zijn van deze "kernen" en of zij veel of weinig varkens houden.

§ 1. De deelneming aan varkenshouderijkernen

In tabel 21 wordt aangegeven welk deel van de verschillende categorieën varkenshouders lid is van een varkenshouderijkern. (Zie blz. 33)

Van alle varkenshouders is omstreeks 9% aangesloten bij een "kern". In Salland blijken er heel wat minder lid te zijn dan in de andere delen van Oost-Nederland, zowel bij de fokkers als bij de mesters. Over het geheel genomen zijn er relatief meer fokkers aangesloten bij een "kern" dan mesters (en fokkers/mesters), behalve in Twente waar een iets hoger percentage mesters lid is. Hierdoor zijn in Twente ongeveer evenveel mesters als fokkers in de varkenshouderijkernen verenigd. In het overige deel van Oost-Nederland is die verhouding ongeveer 5 fokkers tegen

3 mesters.

Tabel 21. Lidmaatschap van een varkenshouderijkern

Gebied	Varkenshou- ders	Mesters	Fokkers	Fokkers/ mesters
	lid van een varkenshouderijkern in procenten van het totaal aantal per categorie			
Salland	4	2	6	5
Twente	10	11	10	7
Overijssel	8	7	9	6
Noord.Achterhoek	12	8	22	6
Zuid.Achterhoek	8	6	15	5
Gelderland	10	7	19	6
Oost-Nederland	9	7	13	6

Hoewel iedere mester en iedere fokker belang heeft bij een intensieve voorlichting, zoals die in de "kernen" kan worden gerealiseerd, zijn het vaak degenen met grotere eenheden varkens, die lid zijn van een varkenshouderijkern (tabel 22).

Tabel 22. Lidmaatschap van een varkenshouderijkern naar de omvang van de varkensstapel

Omvang mestvar- kensstapel in mei '68	Percentage leden van een varkenshouderij- kern onder de		Omvang fokzeugen- stapel in mei '68	Percentage leden van een varkenshouderij- kern onder de	
	mesters	fokkers/ mesters		fokkers	fokkers/mes- ters
< 20	2	2	< 10	3	2
20 - 29	4	4	10-19	17	10
30 - 49	3	3	≥ 20	21	18
50 - 99	10	11			
≥ 100	17	21			
Totaal	7	6	Totaal	13	6

Hieruit blijkt duidelijk dat de varkenshouders met wat grotere varkensstapels aanmerkelijk meer betrokken zijn bij de "kernen" dan degenen met minder dan 50 mestvarkens of minder dan 10 fokzeugen.

Tenslotte houdt bijna 3/4 deel van de mesters-"kern"-leden minstens 50 mestvarkens en heeft meer dan 90% van de fokkers-"kern"-leden minstens 10 fokzeugen. Combineert men deze gegevens met het feit dat in de Noordelijke Achterhoek naar verhouding veel bedrijven met veel fokzeu-

gen zijn, dan is het ook begrijpelijk dat in dit deel van Oost-Nederland zo'n hoog percentage der fokkers is aangesloten bij een varkenshouderijkern (zie tabel 21). Voor de mesters zijn deze verschillen in ledenpercentages slechts gering. Dit hangt vermoedelijk samen met de kleinere verschillen tussen de subgebieden voor wat betreft het percentage bedrijven met grotere eenheden mestvarkens.

§ 2. Samenwerkingsvormen bij leden van varkenshouderijkernen

In het vorige hoofdstuk bleek al, dat verreweg het grootste deel der mesters en fokkers/mesters de gemeste varkens aan één of meer vaste afnemers verkoopt. Het wekt dan ook geen verwondering dat de leden van de varkenshouderijkernen nagenoeg allen (op één fokker/mester na) vaste afnemers hebben voor de gemeste varkens. Van alle fokkers heeft meer dan de helft geen vaste afnemers van de biggen. Bij de "kern"-leden-fokkers is dit bij nog geen 10% het geval. Er is dus bij de "kern"-leden duidelijk sprake van een andere instelling t.a.v. de regeling van de afzet.

Ook de mate waarin "kern"-leden-mesters de aanschaf van biggen hebben geregeld is geheel in overeenstemming met de wijze waarop het doel van de "kernen" wordt nagestreefd. Bijna alle mesters-"kern"-leden, nl. 88%, hebben vaste leveranciers van biggen. Van alle mesters is dat slechts ruim de helft.

De leden van de varkenshouderijkernen hebben niet alleen de afzet en aanschaf van dieren duidelijker geregeld, ze hebben daarbij ook in meerdere mate een grotere zekerheid gezocht door het afsluiten van contracten of overeenkomsten:

- van de mesters-met-vaste-afnemers van de gemeste varkens heeft 18% daarvoor een overeenkomst afgesloten; voor de "kern"-leden onder hen is dit 49%;
- van de mesters-met-vaste-leveranciers van biggen heeft 26% dit contractueel geregeld; van de "kern"-leden onder hen heeft 56% dit gedaan;
- van de fokkers-met-vaste-afnemers van de biggen heeft 28% hiervoor een overeenkomst; voor de "kern"-leden onder hen bedraagt dit 53%;
- van de fokkers/mesters-met-vaste-afnemers van de gemeste varkens heeft 12% een contract afgesloten voor deze afzet; 17% van de "kern"-leden onder hen sloot een dergelijke overeenkomst af.

Hieruit komt duidelijk naar voren dat aanzienlijk meer "kern"-leden dan niet-leden betrokken zijn bij de verschillende vormen van samenwerking in de varkenshouderij. Dit blijkt eveneens uit het percentage "kern"-leden en niet-"kern"-leden dat lid is van de zogenaamde biggenringen of soortgelijke vormen van samenwerking. Van alle varkenshouders is namelijk ca. 10% aangesloten bij een "biggenring", terwijl van de "kern"-leden de mesters niet minder dan 41% en van de "kern"-leden-

fokkers ca. 30% hierbij is aangesloten.

Er bestaat dus duidelijk verband tussen het lidmaatschap van een varkens kern en de mate waarin men de varkenshouderij in geïntegreerd verband uitoefent. Of en zo ja, in hoeverre sprake is van een direct oorzakelijk verband kan met de thans ter beschikking staande gegevens niet worden nagegaan. Dit punt zal dan ook de volle aandacht krijgen bij het verdere onderzoek naar "de contractproductie in de varkenshouderij in Oost-Nederland".

Samenvatting

De contractproductie in de varkenshouderij op de oostelijke zandgronden van Gelderland en Overijssel neemt in betekenis toe. Het ontbreekt echter aan inzicht in de omvang en ontwikkeling van de contractproductie en in de ervaringen van de boeren hiermee. Dit was voor de Provinciale Raad voor de Bedrijfsontwikkeling in de Landbouw in Overijssel en voor de Provinciale Landbouwkundige Dienst in Gelderland aanleiding aan het Landbouw-Economisch Instituut te verzoeken een onderzoek in te stellen naar de contractproductie in de varkenshouderij in Oost-Nederland.

Aangezien weinig of niets bekend was over de mate waarin varkens op contract werden gehouden, is een vooronderzoek ingesteld naar het voorkomen van contractproductie. De districtsbureauhouders van de Stichting tot Uitvoering van Landbouwmaatregelen verzamelden de hiervoor benodigde gegevens.

De resultaten van dit vooronderzoek, welke dienen als uitgangspunt voor het eigenlijke onderzoek, bleken zodanig waardevol te zijn dat besloten is deze tussentijds te publiceren.

Het onderzoek heeft plaatsgehad in de landbouwgebieden "Olst en Wijhe" en "Salland en Twente" in Overijssel en in de "Noordelijke Achterhoek", de "Zuidelijke Achterhoek" en het "Oude-IJsselgebied" in Gelderland.

Voorafgaand aan het verslag van het vooronderzoek wordt een overzicht gegeven van de ontwikkeling van de varkenshouderij in het gebied van onderzoek.

De ontwikkeling van de varkenshouderij in Oost-Nederland

In de periode 1960-1968 nam de varkensstapel in Oost-Nederland toe met ruim 80%. Het aandeel in de totale Nederlandse varkensstapel nam toe van 21 tot 24%. Tegelijkertijd verminderde het aantal bedrijven met varkens met 23%. Hierdoor is de gemiddelde varkensstapel per bedrijf ruim verdubbeld.

Bezien wij deze ontwikkelingen voor mestvarkens en fokzeugen afzonderlijk, dan bedroeg de toeneming van de mestvarkensstapel ruim 100% en de toeneming van de fokzeugenstapel 45%. Het aantal bedrijven met mestvarkens verminderde met 19% en het aantal bedrijven met fokzeugen met 30%.

In de beschouwde periode is sprake van een toeneming van de specialisatie in de mesterij of de fokkerij.

Het aantal bedrijven met grotere eenheden mestvarkens of fokzeugen nam door deze ontwikkelingen ook aanmerkelijk toe. Het percentage bedrijven met ≥ 50 mestvarkens steeg van 2% in 1959 tot 20% in 1966 en het percentage bedrijven met ≥ 20 fokzeugen nam toe van 5% in 1962 tot 14% in 1966.

Uit een vergelijking van de varkenshouderij in Oost-Nederland met

die in geheel Nederland blijkt, dat de toeneming van de varkensstapel en de toeneming van het percentage bedrijven met veel varkens in het gebied van onderzoek sterker zijn geweest. De afnemings van het aantal bedrijven met varkens is in Oost-Nederland minder snel verlopen.

In het Noordbrabantse zandgebied is de ontwikkeling in de varkenshouderij na 1966 sneller gegaan dan in het gebied van onderzoek. De varkensstapel nam er sterker toe, de vermindering van het aantal bedrijven was groter en het percentage bedrijven met grotere eenheden groeide sterker. Dit laatste geldt in het bijzonder voor bedrijven met ≥ 100 mestvarkens en met ≥ 20 fokzeugen. In het gebied van onderzoek zijn de bedrijven met middelgrote eenheden (30-50 mestvarkens, 10-20 fokzeugen) relatief groter in aantal dan in het Noordbrabantse zandgebied. Overigens zijn er in Oost-Nederland naar verhouding aanmerkelijk minder bedrijven met kleine eenheden varkens dan in Noord-Brabant. Van alle varkenshouders in dit gebied behoort 34% tot de fokkers, 45% tot de mesters en 21% tot de fokkers/mesters.

De steekproef

In de steekproef is ieder tiende bedrijf opgenomen van de op 5 mei 1968 telplichtige geregistreerden, mits op deze bedrijven een bepaald minimumaantal varkens aanwezig was. Aldus is 8% van alle varkenshouders in de steekproef opgenomen. Zij zijn, naar gelang van de samenstelling van de varkensstapel, onderscheiden in fokkers, mesters en fokkers/mesters.

De steekproef kan representatief geacht worden voor de varkenshouderij in Oost-Nederland.

Het afzetpatroon

De varkensmesters kunnen de afzet van hun producten geregeld hebben via een mondelinge of schriftelijke overeenkomst, ofwel de varkens voor eigen rekening afzetten, waarbij men al of niet een of meer vaste afnemer(s) kan hebben. Er zijn ook varkenshouders, de z.g. loonmesters, die voor een vast bedrag varkens mesten in opdracht van de contractpartner.

In het gebied van onderzoek houdt 16% van de mesters varkens op loonmestcontract en 13% heeft een contract voor de afzet (nl. 11% schriftelijke en 2% mondelinge contracten). De overige 71% zet de varkens voor eigen rekening af, met dien verstande dat 62% dit doet aan vaste afnemers en 9% geen vaste afnemers heeft.

De afzet van de mestvarkens verloopt dus overwegend volgens vaste banen, terwijl 29% van de mesters hiervoor een overeenkomst heeft afgesloten.

Deze cijfers zijn voor alle delen van het onderzoeksgebied ongeveer gelijk. Alleen de vorm van de overeenkomsten verschilt. In Salland en Twente bestaat 3/4 deel van het aantal contracten uit loonmestcontracten, terwijl dit in de Achterhoek 1/3 deel is. In de Noordelijke Achterhoek is het aantal afzetcontracten relatief het grootst.

Voorts is gebleken dat van de mesters met een grotere varkensstapel een groter percentage een contract afsluit dan van de kleinere mesters.

De mesters kunnen ook overeenkomsten hebben afgesloten voor de levering van biggen. Naast de 16% loonmesters heeft 11% van de mesters hiervoor een overeenkomst afgesloten. Van de overige mesters, die dus geen contract hebben voor de levering van de biggen, betreft 41% de biggen van vaste leveranciers, terwijl 59% van hen geen vaste biggenleverancier heeft. De aanschaf van de biggen verloopt dus minder volgens vaste kanalen dan de afzet van de varkens.

Voorts is gebleken dat een overeenkomst voor de afzet van de varkens in overwegende mate samengaat met een overeenkomst voor de aanschaf van de biggen.

De fokkers kunnen eveneens op verschillende wijze de afzet van de biggen geregeld hebben. Van hen heeft 14% een afzetcontract (11% schriftelijk en 3% mondeling), 37% heeft geen contract maar wel een of meer vaste afnemer(s) en 49% heeft noch een contract, noch vaste afnemers. Het percentage afzetcontracten is bij de fokkers even groot als bij de mesters, doch aanzienlijk minder fokkers dan mesters hebben vaste afnemers. Dit laatste geldt vooral voor Salland en Twente. In de Noordelijke Achterhoek is het percentage met overeenkomsten voor de afzet van biggen het hoogst, nl. 26%.

Ook bij de fokkers is gebleken dat naarmate de fokzeugenstapel groter is, vaker de afzet door overeenkomsten is geregeld.

Het merendeel van de fokkers die op contract hun biggen afzetten, heeft samen met de mester een overeenkomst met de afnemer van de mestvarkens. Deze vergaande vorm van integratie komt het meest voor in de Noordelijke Achterhoek.

De fokkers/mesters hebben de afzet van de varkens in grote lijnen op dezelfde wijze geregeld als de mesters; 11% heeft een afzetcontract, 77% heeft geen contract, maar wel een of meer vaste afnemer(s) en 12% heeft geen contract en geen vaste afnemer. Loonmestcontracten zijn bij fokkers/mesters niet aangetroffen. In de Noordelijke Achterhoek is het percentage afzetcontracten het grootst.

Ook bij deze groep speelt de omvang van de mestvarkensstapel een rol bij de mate waarin men contracten afsluit.

Een deel van de fokkers/mesters (29%) koopt biggen bij, en een ander deel (39%) verkoopt biggen. Slechts 1% van hen koopt de ene keer en verkoopt de andere keer biggen. Dit wijst op een vaststaande keuze van de verhouding tussen het aantal mestvarkens en fokzeugen. Van de fokkers/mesters die biggen aankopen of verkopen heeft circa 9% hiervoor een overeenkomst afgesloten. Ongeveer 2/3 deel heeft geen vaste leverancier of afnemer, terwijl 1/4 deel wel een of meer vaste leverancier(s) of afnemer(s) heeft.

Vrijwel alle fokkers/mesters, die deze transactie contractueel geregeld hebben, leveren ook de door hen gemeste varkens op contract af.

In Oost-Nederland komt een vorm van vergaande samenwerking voor, waarin verscheidene mesters en fokkers en de afnemer van de gemeste varkens zijn betrokken. Indien de afnemer een coöperatie is, worden deze samenwerkingsvormen gewoonlijk "biggenringen" genoemd. Eenvoudigheidshalve worden hier andere soortgelijke samenwerkingsvormen

eveneens met "biggenring" aangeduid.

In het gebied van onderzoek nu, is 10% van alle varkenshouders aangesloten bij een biggenring. Van de fokkers zijn er meer bij een biggenring aangesloten dan van de mesters.

Het percentage deelnemers aan een biggenring in de verschillende delen van het onderzoeksgebied loopt nogal uiteen.

In de Noordelijke Achterhoek is het percentage deelnemers ruim vier maal zo hoog als in Twente.

Circa 90% van de mesters-ringleden heeft de afzet van de varkens contractueel geregeld en een even groot percentage de aanschaf van de biggen. De fokkers-ringleden hebben voorts in 93% van de gevallen een overeenkomst voor de levering van de biggen; een vijfde deel daarvan is echter niet schriftelijk vastgelegd.

Van de fokkers-ringleden heeft 77% samen met de mesters van hun biggen een overeenkomst afgesloten met de afnemers van de gemeste varkens.

De meerderheid van de fokkers, mesters en fokkers/mesters met een afzetcontract is aangesloten bij een "biggenring".

Varkenshouderijkernen en contractproductie

Een belangrijk aspect van de voorlichting die in varkenshouderijkernen aan mesters wordt gegeven is het verkrijgen van goed uitgangsmateriaal. Dit kan bereikt worden door de biggen van een of meer vaste fokkers te betrekken. Door deze voorlichting wordt men dus duidelijk geadviseerd tot een vaste relatie tussen mester en fokker(s). Het is niet ondenkbaar dat de kern op deze wijze invloed heeft op het aangaan van overeenkomsten tussen fokkers en mesters.

Uit het onderzoek is gebleken dat de kernleden aanzienlijk meer betrokken zijn bij de verschillende vormen van samenwerking in de varkenshouderij dan de niet-leden. Zo is 41% van de kernleden-mesters aangesloten bij een biggenring of soortgelijke vorm van samenwerking, en van de kernleden-fokkers circa 30%. Van alle varkenshouders is 10% aangesloten bij een biggenring of iets dergelijks.

Het lidmaatschap van een varkenshouderijkern blijkt dus in belangrijke mate samen te gaan met het deelnemen aan een samenwerkingsovereenkomst. Ook is gebleken dat varkenshouders met grotere eenheden meer bij de kernen betrokken zijn dan varkenshouders met kleinere eenheden. Eerder is al vastgesteld dat relatief veel varkenshouders met grotere varkensstapels overeenkomsten hebben afgesloten. Het lidmaatschap van een kern, het hebben van grotere eenheden varkens en het produceren op contract blijken dus in veel gevallen samen te gaan. In hoeverre er sprake is van oorzakelijke verbanden kan met de thans ter beschikking staande gegevens niet worden nagegaan.

BIJLAGE

VRAGENLIJST VOORONDERZOEK:
CONTRACTPRODUKTIE IN DE VARKENSHOUDERIJ IN OOST-NEDERLAND

---

1. Naam: _____ Registratienummer: _____
 Adres: _____
 Woonplaats: _____

2. Aantal mestvarkens in mei 1968 (____ of ____): mester/fokker
 Aantal overige fokzeugen in mei 1968 (____ of ____)

3. Aantal mestvarkens in januari 1969: _____
 Aantal overige fokzeugen in januari 1969: _____

Vragenlijst voor de varkensmester (met 10 of meer mestvarkens en minder dan 2 fokzeugen).

4. Mest U varkens voor een vast bedrag per dier, eventueel met een winstdeling na verkoop van de varkens?	ja/nee (indien ja, verder met vraag 8)
5. a. Hebt U één of meer vaste leverancier(s) van biggen? b. Hebt U een schriftelijke overeenkomst (contract) voor de levering van de biggen?	ja/nee ja/nee
6. a. Hebt U één of meer vaste afnemer(s) van de afgemeste varkens? b. Hebt U een schriftelijke overeenkomst (contract) voor de afname van de afgemeste varkens?	ja/nee ja/nee
7. Is de leverancier van de biggen ook betrokken bij de overeenkomsten of contracten voor de aflevering van de afgemeste dieren?	ja/nee
8. Bent U aangesloten bij een "varkenskern"?	ja/nee

Vragenlijst voor de varkensfokker (met 5 of meer fokzeugen en minder dan 10 mestvarkens).

9. a. Hebt U een of meer vaste afnemer(s) voor de biggen? b. Hebt U een schriftelijke overeenkomst (contract) voor de afname van de biggen?	ja/nee ja/nee
10. a. Hebt U samen met de mester van door U gefokte biggen een overeenkomst met de afnemer(s) van de gemeste varkens? b. Hebt U samen met de mester van de door U gefokte biggen een schriftelijke overeenkomst (contract) met de afnemer(s) van de gemeste varkens?	ja/nee ja/nee
11. Bent U aangesloten bij een "varkenskern"?	ja/nee

Vragenlijst voor de fokkers/mesters (met 10 of meer mestvarkens en 2 of meer zeugen).

---

12. Mest U alle biggen zelf af?	ja/nee (indien nee, naar vraag 14)
13. a. Koopt U biggen bij?	ja/nee (indien nee, naar vraag 14)
b. Hebt U daarvoor één of meer vaste leveranciers?	ja/nee
c. Hebt U een schriftelijke overeenkomst (contract) voor de levering van de biggen?	ja/nee
14. a. Hebt U een of meer vaste afnemers voor de biggen die U niet zelf afmest?	ja/nee (indien nee, naar vraag 15)
b. Hebt U een schriftelijke overeenkomst (contract) voor de afname van de biggen?	ja/nee (indien ja, verder met vraag 14c)
c. Is degene die van "Uw" mester weer de gemeste var- kens afneemt betrokken bij het contract dat tussen U en de mester bestaat?	ja/nee
15. a. Hebt U één of meer vaste afnemers van de afgemeste varkens?	ja/nee
b. Hebt U een schriftelijke overeenkomst (contract) voor de afname van de gemeste varkens?	ja/nee
16. Bent U aangesloten bij een "varkenskern"?	ja/nee

Opmerkingen: